

سنجه‌ای به نام «عامل تأثیر»

محمد حسین دیانی¹

سرانجام مباحث «نمایه استنادی» و «عامل تأثیر» برای تعیین درجه علمی به حوزه ارزیابی مجلات فارسی راه یافت و به طور پراکنده با استناد به داده‌های مربوط به عامل تأثیر ارائه شده در سایت کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی، برچسب «معتبر بودن یا نبودن»، «خواننده داشتن یا نداشتن» بر این مجله یا آن مجله زده می‌شود. اکنون، به عنوان سردبیر یا عضو هیئت تحریریه مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی، خواسته یا ناخواسته، به هنگام ارزیابی مقاله برای نشر، به مآخذ مقاله و اینکه آیا نام این مجله نیز در مآخذ هست یا نه، توجه می‌کنم. در بسیاری موارد، به مقاله‌ای از مجله استناد داده نشده است. با مراجعه به فهرست موضوعی مقاله‌های منتشر شده در شماره‌های قبلی مجله که در دسترس است، مشخص می‌شود قبلاً در مجله مقاله‌ای با این موضوع منتشر نشده که به آن استناد شود. ساده‌ترین پرسشی که در چنین حالتی مطرح می‌شود این است که کدام مهمتر است؟ نشر مقاله‌نویس و متفاوت از آنچه تاکنون چاپ شده یا تأکید بر استناد به مجله برای حفظ درجه علمی - پژوهشی. در بسیاری از موارد، با بررسی آنچه از مقاله مورد استناد به مقاله در دست بررسی راه یافته، در می‌یابیم که بیشتر در بخش بررسی نوشته‌ها، آن‌هم برای اعلام وجود چنان نوشته‌ای و نه برای نشان دادن رابطه ذاتی بین دو نوشته، از استناد استفاده شده است. پذیرفته‌ایم که اساسی‌ترین هدف نمایه‌های استنادی، آشکار کردن آجر جدیدی است که یک مقاله بر روی بنای دست ساختمان علمی خاص نهاده و اینکه آجرهایی که در مقاله‌های بعدی باید بر روی این ساختمان نهاده شود، کدامند. در این صورت، استناددهی هنگامی میسر و سودمند است که موضوع بررسی، ویژگی ادغامی داشته باشد و نه صرفاً افزایشی یا خبردهی. در رشته‌هایی که ویژگی ادغامی دارند، هر فکر جدید بر اساس مطالب قبلی مطرح و با نیت ارتقای سطح دانسته قبلی، به تحقیق پرداخته می‌شود. بنابراین، گزارش تحقیق مورد استناد عملاً زاینده تحقیق بعدی است. به زبانی ساده‌تر، هر تحقیق ادغامی، پدر یا مادری کاملاً شناخته شده دارد و خود نیز فرزندی خلف از آن پدر و مادر است. در این مفهوم است که آجر مناسب در جای مناسب از بنای دست ساختمان علم خاص قرار داده می‌شود و ثمره آن، ارتقای سطح آن علم خاص به لحاظ نظری و عملی است. آنچه می‌تواند در یک تحقیق از خصلت ادغامی برخوردار باشد، ایده‌ای است که از نظریه‌ای نسبتاً جا افتاده برای غلبه بر مشکلی خاص، برگرفته شده است. تحقیق نویسنده، تحقیقی است که استحکام یا سستی نظریه، متدولوژی، ابزاری و... را در پاسخدهی به نیازهای واقعی زمان خود می‌آزماید. براین اساس، استنادهای یک مقاله باید رسایی - نارسایی این مؤلفه‌ها را در تحقیقات قبلی بنمایاند و مشخص کند به چه دلیل از آنها، تغییر شکل داده شده آنها و یا از موارد متفاوت با آنها، در تحقیق جدید استفاده شده است و از این کار چه چیزی بر دانسته‌های قبلی افزوده است. آشکارتر اینکه، استناد سودمند، استنادی است که ویژگی ادغامی داشته باشد و نه صرفاً مروری. مورد دوم فقط خبری درباره وجود مقاله‌ای است، اما مورد اول آجر است که بر بنای دست ساختمان علمی خاص نهاده می‌شود. نکته دیگری که می‌تواند در اهمیت داشتن یا بی‌اهمیت بودن نمایه استنادی و عامل تأثیر مورد توجه قرار گیرد، این است که در مواردی وجود سابقه برای تحقیق با اهمیت است و در موارد نبود سابقه برای دانشجویی که در پی تهیه گزارش از دانسته‌هاست، وجود مقالات زیاد بسیار

خوشحال‌کننده است، ولی برای دانشجویی که به دنبال کار نومایه است، نبود سابقه روشن، خوشحال‌کننده است. بدین ترتیب، تحقیق نومایه می‌تواند به تحقیق کمتری متکی باشد و این تحقیقات اندک نیز ممکن است در مجله ما، منتشر نشده باشد. به پرسش اول باز می‌گردیم؛ کدام مهمتر است؟ نومایه/متفاوت بودن یا وجود استناد به مجله ما؟ عقل سلیم از سویی و تعهد حرفه‌ای از سوی دیگر، حکم می‌کند که نومایه/متفاوت بودن را ترجیح دهیم. در این صورت با خطر حذف از فهرست مجلات علمی - پژوهشی روبرو هستیم. هیئت تحریریه مجله پذیرفته است که رسالت مجله، نشر مطالب نومایه برای افزوده شدن به توان علمی و حرفه‌ای کشور است. این راهی است که می‌پیماییم و بر نشر مقاله‌هایی از این گونه، حتی اگر به درستی به مجله ما استناد نشده باشد، اصرار می‌ورزیم.